

Forord

Gjennom et snart tre års langt studie av kulturminneforvaltning ved NTNU, har jeg lært om emner som bygningsvern, lokalhistorie – og arkivkunnskap, kulturminneloven, og andre emner som går under kulturminneforvaltningen.

Ett viktig moment i kulturminneforvaltningen, er verdisetting og verdivektning av kulturminner. Dette med vil jeg ta med meg igjennom oppgaveskrivingen, for å gjøre meg noen tanker om Skansevaktten både for seg selv og i den større helheten av sin fredningsstatus.

Min bakgrunn for å velge dette temaet er at jeg har vokst opp i Ilaområdet og er opptatt av denne bydelens gamle historie. Flere ukes hospitering hos Trøndelag Fylkeskommune har også økt oppmerksomheten min for gamle hus, både de som er på randen til forfall og de som allerede er fredet. Det å få muligheten til å undersøke hvordan fredete bygg sin verdi kommer til uttrykk i dag, med spørsmål som bygningens formål, -historie, -ivaretagelse og bruk av bygget, har vært både fascinerende og givende.

Jeg vil takke min veileder Kristoffer Eliassen Grini for god oppfølging og grundig hjelp, med både skriving og motivasjon. En stor takk til Trøndelag Fylkeskommune for en fin hospiteringsperiode, hjelp til datainnsamling og tid til svar på alle mine rare spørsmål. Jeg vil også takke min tålmodige familie for støtte og oppmuntring gjennom denne prosessen. Det hadde ikke gått an å være en fulltidsstuderende småbarnsmor til tre små og en stor, uten dere. En spesiell takk til slutt, til min Bestepappa som alltid er der for meg, som har hjulpet meg mye gjennom disse tre studieårene, og som alltid vier tid til å lese gjennom oppgavene mine.

Rebecca Dillner

Trondheim, mai 2024

Innholdsfortegnelse

Forord	0
<i>Kapittel 1: Introduksjon</i>	1
1.1 <i>Hospitering</i>	1
1.2 <i>Tema og Problemstilling</i>	2
1.3 <i>Definisjoner og begrepsavklaringer</i>	3
1.4 <i>Oppgavens oppbygging</i>	5
Kapittel 2: Metode og kilder	6
2.1 <i>Bygningsanalyse</i>	6
2.2 <i>Skriftlige kilder</i>	7
2.3 <i>Intervju</i>	7
Kapittel 3: Skansevaktens historie	8
3.1 <i>Bakgrunn for Skansevakten</i>	9
3.2 <i>Historisk miljø</i>	11
3.3 <i>Bygningsbeskrivelse</i>	12
Kapittel 4: Undersøkelse av fredning og kulturminneverdi	15
4.1 <i>Verdisetting av Skansevakten</i>	15
4.1.1 <i>Verdisetting - Autentisitet og opprinnelighet</i>	15
4.1.2. <i>Verdisetting - Sammenheng og helhet</i>	16
4.1.3. <i>Verdisetting - Anvendbarhet</i>	16
4.2 <i>Verdivekting av Skansevakten</i>	17
4.2.1 <i>Verdivekting – med særlig betydning for historien</i>	17
4.2.2 <i>Verdivekting – Alder, type og juridiske virkemidler på nasjonalt plan</i>	18
4.3 <i>Kulturminneverdi</i>	19
4.4 <i>Fredning og bevaring</i>	21
4.5 <i>E-postintervju</i>	22
4.5.1 <i>Funn fra intervju</i>	23
Kapittel 5: Konklusjon og refleksjon	24
<i>Litteraturliste:</i>	26
<i>Skriftlige kilder:</i>	26
<i>Nettkilder:</i>	27
<i>Kart:</i>	28
Kartverket (1830), <i>Amtskartsamling Sør-Trøndelag, Kobberstikk</i> [Kart]. Hentet 28.april.....	28
2024 fra.....	28
<i>Vedlegg 1 - Verdisetting</i>	29
<i>Vedlegg 2 - Verdivekting</i>	30

Kapittel 1: Introduksjon

Denne bacheloroppgaven handler om Skansevakten i Kongens gate 97. Den 187 år gamle fredete bygningen står i grenseland mellom områdene Kalvskinnet og Ilevollen. Kalvskinnet er fylt av så mange historiske bygninger, at det muligens kan være en av bydelene i Norge med flest bygninger registrert i en antikvarisk verneklasse. Min hospiteringsperiode har gitt meg inspirasjon til å ta et nærmere blikk på bygninger med fredningsstatus, og undersøke hvilke muligheter og begrensninger denne statusen kan gi. Som kulturminneforvaltningsstudent er det også interessant å vurdere fredningsstatus i sammenheng med kulturminneverdiene. Derfor vil jeg undersøke bygningens historie, sett i kontekst mot området som den ligger i, og betydningen som kulturminne.

1.1 Hospitering

Jeg hospiterte fire uker hos Trøndelag Fylkeskommune, avdeling kulturminner, i Trondheim sentrum. Det er mange fagfelt under denne avdelingen, og jeg fikk følge «faggruppen for bygg og anlegg og nyere kulturminner yngre enn 1537». Her jobbet arealplanleggere, arkitekter, arkeologer, kulturminneforvaltere og tømrere. Jeg ble godt tatt imot blant de på avdelingen, og fikk en detaljert plan som inneholdte ekskursionsjoner, møter, oppgaver og egenstuderingstid. Gjennom disse fire ukene fikk jeg et innblikk i hvordan forvaltningen arbeider, og hvordan de ulike arbeidsoppgavene til de ansatte på kulturminneseksjonen er. Siden kulturminneforvaltningen er kompleks, besto de ulike arbeidsoppgavene fra alt mellom tilstandsvurdering, restaurering, juridisk arbeid, og tverrfaglige møter med andre i forvaltningen.

De møtene jeg deltok i tok for seg et vidt spenn med mange ulike problemstillinger. Ett stort prosjekt i Trondheim fanget interessen min ved at det handlet om bevaring, utvikling og bruk av gamle bygninger i et kvartal. Planen er at nevnte kvartal kan brukes i sin helhet til undervisning. Det ble utarbeidet en liste til hvert av husene som ikke allerede var fredet, som var med på å avklare om de skulle bevares eller ei. Det ble reist spørsmål om hva som er representativt fra hvilke perioder, hvor mange tilsvarende hus er igjen og hvordan tiltaket påvirker området i bybildet som helhet. De husene som hadde usikker bevaringsstatus, kunne også brukes som forhandlingsbrikke, slik at tiltakshaver og forvaltningen kunne finne en vei som begge godtok. Dette er en tidkrevende prosess, med mye frem og tilbake over tid. Gjennom hospiteringsperioden ble det også tatt opp saker hvor prosjektstart har skjedd før

godkjenning foreligger, og etterspillene av det er tidkrevende i forvaltningen, og ofte en dyr lærepenge for tiltakshaver. Kulturminneloven står sterkest, og deretter finner vi plan – og bygningsloven. I fylkeskommunens avdeling for kulturminner, er det kulturminneloven de i hovedsak forholder seg til. I møte med fredete hus, som det også var en del av i nevnte kvartal, er det ofte vedtaksfredet kulturminne gjennom kulturminneloven.

Som student har det vært interessant å bevitne vanskelige diskusjoner i forvaltningen, for eksempel om gamle verneverdige hus. Alt kan selvfølgelig ikke bevares, men det er også mye som skulle ha blitt bevart. Dette skjæringspunktet, og hva husene som får stå kan brukes til, ble noe jeg begynte å undersøke nærmere. Kulturminneforvaltning er nemlig mye mer enn kun bevaring, det skal handle om totalverdien. I dette ligger det blant annet hvilke kunnskapsverdier kulturminner har, de opplevelsesverdier kulturminnet gir, og hvilke bruksverdier det kan være i kulturminnet.

1.2 Tema og Problemstilling

Skansevakten ligger ved den gamle byporten inn til Trondheim, og området rundt består av mange gamle og historiske bygg. Bygget har stått der i 187 år, men det har stått et annet bygg med samme formål der tidligere. Nåværende bygning har vært fredet i 97 år, og både selve bygningen og tilhørende område rundt tilhørte militæret frem til 1990-tallet.

I kampen mot tap av historiske bygninger, har fredning blitt brukt som et viktig virkemiddel. Derimot er det ikke før nyere tid at det ble mulig å frede bygg. I 1905, da Norge fikk sin uavhengighet fra unionen med Sverige, ble det innført en bestemmelse som automatisk fredet alle kulturminner eldre enn reformasjonen i 1537.¹ Først på 1920-tallet ble det mulig å frede bygninger gjennom vedtak, og det ga en bølge av fredninger på 1920- og 30 tallet.² Skansevakten og mange av dens historiske naboer, ble fredet i løpet av denne bølgen på 1920-tallet. Selv om det er viktige verneverdier ved bygget, kan den også inneha kvaliteter som en potensiell ressurs i dagens bybilde.

Det er mange fredete eller verneverdige bygg både nasjonalt og lokalt som står tomme, enten til spekulativt forfall eller fordi det er store utfordringer med istandsetting og bruk

¹ Christensen 2011: 181

² Christensen 2011: 181

bygningene. Skansevaktens ytre fasade gir inntrykk av at den er i en grei tilstand, men hvordan den indre tilstanden er, eller om bygget er i aktiv bruk kommer ikke klart frem ved å visuelt observere det. Fasaden er tilgjengelig for vurdering, slik at det er det ytre, bakgrunnshistorien, bygningens fredning og kulturminneverdi som er bakgrunnen for denne oppgaven.

Jeg ønsker dermed å undersøke hvordan Skansevakten som et fredet kulturminne, kan brukes i dagens samfunn. Det betyr at jeg vil belyse hvilke muligheter eller begrensninger som ligger i fredningsvedtaket på Skansevakten, med tanke på kulturminneverdien på den ene siden og bruksmuligheter på den andre. Problemstillingen jeg har formulert for denne oppgaven er da:

«Hvordan har fredningen av Skansevakten, påvirket kulturminneverdien og bruken av bygget?»

1.3 Definisjoner og begrepsavklaringer

For å undersøke fredningen og kulturminneverdien av Skansevakten, vil det være en del kulturminnefaglige nøkkelbegreper som blir brukt i oppgaven. Nedenfor listes forklaringer på noen av disse begrepene:

1.3.1 Askeladden

Askeladden er en nasjonal database for kulturminner i Norge. Den er en del av Riksantikvarens forvaltningssystem og er i utgangspunktet forbeholdt saksbehandlere i forvaltningen.³

1.3.2 Fredning

Fredning er den strengeste form for vern, som innebærer offisiell beskyttelse av kulturminner og historiske bygninger mot uønskede endringer eller ødeleggelser.⁴ På nasjonalt nivå er Riksantikvaren ansvarlig, mens fylkeskommunen har ansvar på et regionalt nivå, avhengig av objektets betydning og omfang. Fredning sikrer bevaring av nasjonale kulturminner for fremtidige generasjoner og er en sentral del av kulturminnevernet i landet.

³ Riksantikvaren 2024a

⁴ Riksantikvaren 2023

1.3.3 Kulturminne og kulturmiljøer

I kulturminneloven §2 finner vi presise definisjoner på *kulturminner* og *kulturmiljøer*:

«Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.»⁵

1.3.4 Kulturminneverdi

Riksantikvaren sier at kulturminneverdi er de verdier som tillegges et kulturminne.⁶ Dette deles gjerne inn i tre verdibegrep: kunnskapsverdi, opplevelsesverdier og bruksverdier, som sammen utgjør kulturminneverdi. Forvaltningen, eiere eller andre kan vurdere kulturminneverdien på ulike måter, og disse vurderingene kan endres over tid.⁷

1.3.5 Riksantikvaren

Riksantikvaren er den øverste instansen innen kulturminnevern og kulturmiljøforvaltning i Norge. Riksantikvaren er fagdirektorat og rådgiver for Klima- og miljødepartementet i alle saker som gjelder kulturmiljø, kulturminner og kulturlandskap.⁸ Riksantikvaren har som direktorat ansvaret for den overordnede og helhetlige nasjonale kulturminnepolitikken, og er en fredningsmyndighet.⁹

1.3.6 SEFRAK

SEFRAK er kort for «**SE**kretariatet **F**or **R**egistrering **A**v faste **K**ulturminne i **N**oreg», og inneholder informasjon om eldre bygninger i Norge. Forvaltningen og de som jobber med kommunalt planarbeid bruker dette bl.a. som et verktøy, men det er åpent å søke i for alle.¹⁰

⁵ Kulturminneloven, 1978, §§ 2-1 og 2-2

⁶ Riksantikvaren 2023

⁷ Riksantikvaren 2023

⁸ Riksantikvaren 2024b

⁹ Riksantikvaren u.å.-a

¹⁰ Riksantikvaren 2024c

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er strukturert for å undersøke Skansevaktens historie, fredningsstatusen, dens kulturminneverdi og bruksmuligheter. I første del er det bli gitt en introduksjon til temaet og problemstillingen, med en begrunnelse for valg av dette temaet. I kapittel 2 presenteres metodebruken, for å gi en forståelse av hvordan datainformasjonen ble samlet inn og analysert. Det tredje kapitlet redegjør for den historiske bakgrunnen til Skansevakten og det området som den tilhører, for å gi en materiell og historisk kontekst til oppgaveemnet. Kapittel 4 starter med å undersøke verdisettingen og verdivektingen som en del av bygningsanalysen. Videre skal det undersøkes hvordan fredningsstatusen har påvirket bevaringen og kulturminneverdien av bygningen, og deretter blir kapitlet avsluttet med supplerende e-postintervju, med fremheving av funn. Til slutt oppsummeres konklusjonene i kapittel 5, med refleksjoner og svar på problemstillingen. Ambisjonen med denne strukturen er å gi en systematisk undersøkelse og besvarelse av problemstillingen, samt å skape en helhetlig forståelse av Skansevaktens historie og kulturminneverdi.

Kapittel 2: Metode og kilder

Den metodiske tilnærmingen omfatter en kvalitativ undersøkelse. Det betyr at innsamlet data tar sikte på å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle.¹¹ Det er benyttet tre ulike metoderedskap: bygningsanalyse, studie av skriftlige kilder samt et kort e-postintervju av forvaltningen. Bygningsanalysen er gjort utfra Riksantikvarens veileder om verdisetting og verdivekting, samt grundige undersøkelser av de skriftlige kildene som gir et historisk bakteppe for Skansevaktens fredning og kulturminneverdi. I tillegg har intervjuet med kontaktpersonen fra forvaltningen i Trøndelag fylkeskommune bidratt til å få et faglig perspektiv til oppgaven.

2.1 Bygningsanalyse

En bygningsanalyse innebærer en grundig gjennomgang og vurdering av et byggverk for å forstå dets strukturelle, funksjonelle og estetiske egenskaper. Ved å ta for seg disse områdene systematisk, undersøker man bygningens ulike elementer, inkludert arkitektonisk design, konstruksjonsmaterialer, tilstand og hvordan det fremstår for observatøren. Dalland sier at en observasjonssituasjon bør inneholde handlinger eller fenomener man ønsker å vite noe om, og hvis det undersøkes for mye vil observasjonen bli overflatisk.¹² Selv om denne konteksten menes i hovedsak til observasjon av situasjoner, kan det være like viktig å tenke på i en bygningsobservasjon- og analyse.

Hvordan kulturminnet verdsettes og verdiene vektet, er et viktig element i registrering av kulturminner. Formålet med å gjennomføre en bygningsanalyse, er å undersøke dagens tilstand og gjøre en vurdering av bygningens verdi. Siden det kan være sprik i observatørens tanker rundt det kulturminnet som skal registreres, er det utarbeidet en nedlastbar veileder for verdisetting og verdivekting av kulturminner fra Riksantikvaren.¹³ Slike fastsatte rammer innsnevrer også fenomenene som skal undersøkes, slik at det blir så konsist som mulig. Dette vedlegget har jeg brukt – og delt i to for å få plass til alle elementene, og er vedlagt som vedlegg 1 og vedlegg 2. Jeg vil ta for meg disse i avsnitt 4.1 og 4.2. Det ble også tatt bilder av bygget, som vil brukes i teksten.

¹¹ Dalland 2020: 54

¹² Dalland 2020: 112

¹³ Riksantikvaren, u.å.-b

2.2 Skriftlige kilder

Sosiologen Aksel Tjora benevner dokumentstudier som skriftlige kilder som ikke er produsert for forskning, men opprinnelig laget til andre formål.¹⁴ Slike skriftlige kilder kan gi verdifull innsikt, og i dette tilfellet et historisk bakteppe for Skansevaktens fredning og kulturminneverdi. Denne oppgaven tar sikte på å bruke de skriftlige kildene som bakgrunnsdata, og siden se opp imot bygningsanalyse og e-postintervju. En del av de skriftlige kildene kommer fra informant i Trøndelag fylkeskommune, og ligger ikke åpent tilgjengelig. Selv om Askeladden ikke er tilgjengelig, er informasjonen som ligger der vanligvis offentlig tilgjengelig. Personer som ønsker å få tilgang til spesifikk informasjon om kulturminner og kulturmiljøer registrert i Askeladden, kan henvende seg til riktig myndighet og få de tilsendt. Kildene vil dermed være mulige å etterprøve ved å oppgi dokumentnummer eller identifikasjonsnummer.

2.3 Intervju

For å få med et faglig perspektiv fra forvaltningen, er det gjort et e-post-intervju med informant i avdeling for kulturminner i Trøndelag fylkeskommune. Et slikt intervju med forvaltningen gir en verdifull innsikt til denne oppgaven og problemstillingen. Intervjuet i seg selv består av noen få spørsmål, men det er mer enn nok til å få innsikt i deres kompetanse på området. Hvis det er situasjoner med avstand eller utfordringer med å få tid til respons, er det hendig å kunne bruke e-postintervju som metode.¹⁵ En fordel med denne typen intervjuer er at informant har i utgangspunktet tid til en mer grundig og gjennomtenkt respons, samtidig som det gir fleksibilitet til å svare når det passer best. Imidlertid kan denne metoden også gi en utfordring ved å fange opp nyanser, siden det ikke gir muligheter til å enten korrigere spørsmålene, eller stille oppfølgingsspørsmål til informant.

¹⁴ Tjora, 2021: 195

¹⁵ Tjora, 2021: 205-206

Kapittel 3: Skansevaktens historie

Kongens gate er en historisk viktig gate – og område i Trondheim. Gaten som går fra Kjøpmannsgata til Ilevollen, fikk sitt nåværende navn den 10. september 1681, av byplanleggeren Cicignon.¹⁶ Denne veien har vært hovedinnfartsåren på fastlandet i Trondheim by i over 1000 år. Den eneste muligheten for de som kom gående eller ridende inn i Trondheim by var å bruke denne veien, som er også begrunnelsen på hvorfor byporten og tilhørende vaktus senere ble plassert her.

Figur 1: Kartverket, Kobberstikk av Sør-Trøndelag, som viser Ilevollen/Kalvskinnet bebyggelse i 1830. Skansevakt er uthevet med rød ring.¹⁷

Skansevakt ligger altså øverst i Kongens gate, som en start på rekken av bygninger fra Ilevollen østover mot sentrum. Frem til ca. 1700-tallet var Skansevakt blant de første bygningene du så når du kom mot byen, og alt på utsiden av bymuren var å regne som utmark og besto for det meste av åpne sletter. Bygget står i et krysningpunkt mellom de historiske stedene Ilevollen og Kalvskinnet, og begge områdene vil bli nevnt i denne oppgaven fordi de innehar stor relevans for Skansevakt. Kalvskinnet ligger sør-øst for Skansevakt, mens Ilevollen ligger nord-vest.

¹⁶ Bratberg 2008: 298

¹⁷ Kartverket, hentet 28.04.24

3.1 Bakgrunn for Skansevakten

Den eldste byporten vi kjenner til i Trondheimsområdet, er byporten i skanseanlegget, som ble revet i 1858.¹⁸ Det skal ha vært flere byporter og adgangskontroller, men denne er den eldste. Skansevakten var tidligere kjent som Hovedvakten ved Skansen, fordi den hadde en sentral posisjon til å overvåke de som skulle inn eller ut av byen. Bygget som står der i dag ble reist som byens hovedvakt i 1837, for å erstatte en mindre vaktstue med samme formål fra midten av 1700-tallet.¹⁹ Nøyaktig når den forrige bygningen ble oppført er noe usikkert, men det har blitt estimert til rundt midten av 1700-tallet.

Selve historien om byport, vakt og kontroll av den eneste tørre innfartsåren til Trondheim by, kan spores tilbake til middelalderen. Det kan også nevnes at i «Sverres saga» fortelles det om en palisade som ble bygget på det smaleste punktet, mellom fjorden og Nidelva, for å sikre området og forsvare byen mot fiender. Dette var under konflikten mellom kongene Sverre og Magnus Erlingsson i 1182.²⁰ Det smaleste punktet er der forsvarsvollene har ligget, altså der Skansevakten står stødig foran vollenes rester i dag.

På 1850-tallet begynte en gradvis nedrivning av Skansen.²¹ Dette skjedde som en del av byutviklingen og moderniseringen av Trondheim på den tiden, blant annet for bredere gater, etablering av Skansen togstasjon i 1893 og bygging av Ilakirken i 1889. Kongensbastion på nordsiden mot fjorden, og dronningens bastion på sørsiden mot Nidelva er de eneste restene av det opprinnelige forsvarsverket, som Skansevaktens vaktbygning var en viktig del av.

Mellom årene 1965-1996 ble Skansevaktens bygning benyttet av Forsvarets distriktsmusikkorps.²² I sammenheng med dette, var den også i bruk av forsvarets stabssjef, og sammen med brigademusikken bidro de sammen til å bevare og videreføre militærtradisjoner i Trondheim. Denne bruken av bygningen reflekterte dens historiske rolle som et sted for vaktstyrker og rettsvesen gjennom århundrer. Fra 1997 gikk bygningen ut av den militære historien ved at den ble overdratt til NTNU, og gjennomgikk flere omstillinger og tilpasninger.²³ Fra å være et symbolsk knutepunkt for militærmakt og orden, har Skansevakten

¹⁸ Bratberg 2008: 117

¹⁹ Trøndelag fylkeskommune, 2024

²⁰ Bratberg 2008: 255

²¹ Alm 2023

²² Trøndelag Fylkeskommune, 2024

²³ Trøndelag Fylkeskommune, 2024

blitt omgjort til bruk som kontorlokaler. Rundt 2016 ble bygningen solgt av NTNU og er i dag eid av selskapet NorInvest. Bygget er fortsatt i bruk, hvor deler av bygningen leies ut til et kunstnerpar som bruker lokalene som atelier.²⁴ Skansevaktens bakgrunn viser de skiftende behovene og prioriteringene i Trondheims samfunn og kulturliv, samtidig som de har bidratt til å bevare og revitalisere bygningens historiske betydning.

Bilde 1: Skansevaktens før endringene i terrenget og etablering av den dobbeltløpende trappen i front. Ukjent dato, men før da terrenget ble senket i 1901. Foto: Justismuseet, udatert.

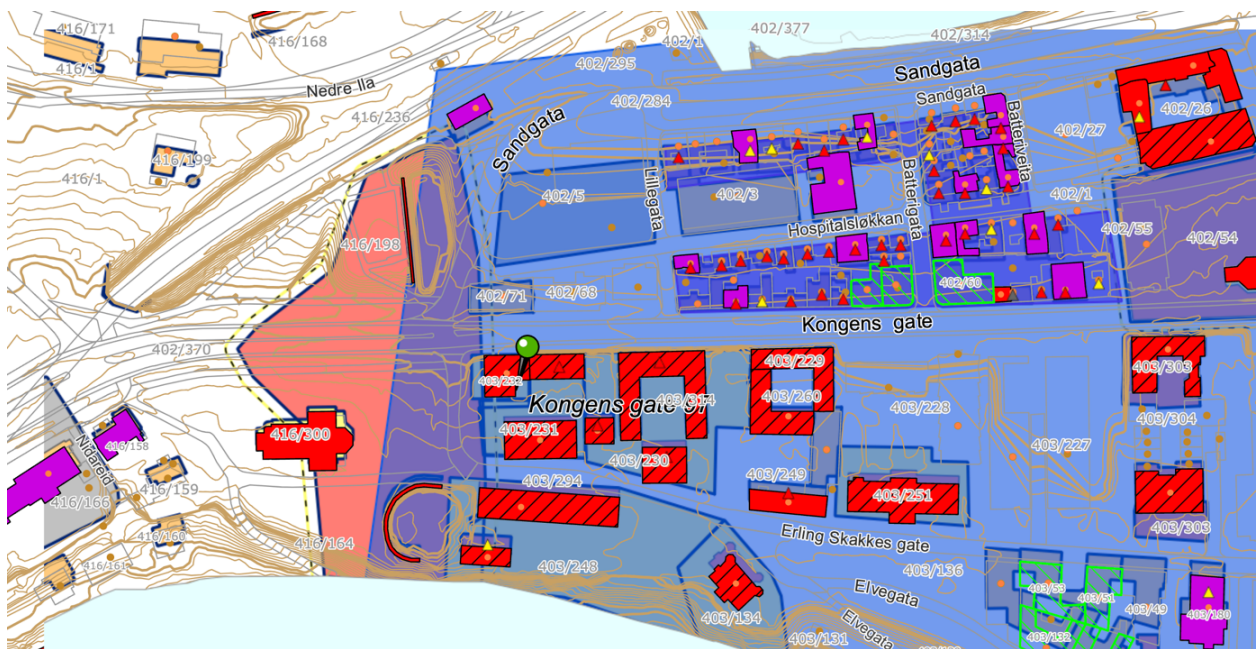
Bilde 2: Skansevaktens nåtid, i samme vinkel som foto fra Justismuseet. Foto: Rebecca Dillner, 16. april 2024.

²⁴ Personlig kommunikasjon, NorInvest, 18.04.24

3.2 Historisk miljø

Historisk sett har området Ilevollen/Kalvskinnet vært i utkanten av gamle Trondheim, og byporten markerte skillet mellom by og utmark. Området i Ilevollen var på utsiden av byporten lenge ansett som «bygda», og det besto i lang tid av åpen mark. Enkelte områder på utsiden av byporten, var frem mot midten av 1800-tallet byens utmark og nærmest ubebygde.²⁵ På 1700 – og 1800 tallet ble det etter hvert etablert rettersted, og det begynte å dukke opp noen skjenke – og forlystelsessteder.²⁶

Kalvskinnet har en rekke andre historiske bygninger, blant annet Tukthuset, Fattighuset og Thomas Angells stuer, Tronka, Det nye fattighuset, Trondhjems Borgerlige Sykehus og Det Militære Sykehus, Slaveriet på Skansen, Overgevaldigerboligen og Skansevakten.²⁷ Det er en stor andel av sosiale institusjoner og militære bygninger i dette området, og de innehar en like stor historisk betydning som Skansevakten.

Figur 2: Trondheim kommune, kulturminnekartet. Situasjon i miljøet rundt Skansevakten.²⁸

Figur 2 illustrerer det historiske området, samt omrisset av det gamle forsvarsverket «Skansevollen». Det som er rødt viser fredete bygg, lilla er høy antikvarisk verdi og de røde/gule trekantene er SEFRAK-bygg.

²⁵ Alm 2023

²⁶ Bratberg 2008: 255

²⁷ Justismuseet 2021

²⁸ Trondheim kommune, hentet 28.04.2024

Kulturmiljøer er definert etter loven som områder hvor kulturminner, som bygninger, landskap eller andre elementer av kulturarv, inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. Dette kan være av ulik betydning, som historisk, kulturell eller arkitektonisk betydning. Området rundt Skansevaktens i Kalvskinnet/Ilevollen, kan sies å passe inn under denne definisjonen, men den er ikke fredet som et kulturmiljø. Dette området er rikt på historiske kulturminner, gamle bygninger og forsvarsverk, som Skansevaktens. Mange av disse bygningene i dette området er ikke isolerte, men utgjør en del av et større historisk og kulturelt landskap som reflekterer byens lange historie. I dette området på ser man en sammenheng mellom Skansevaktens og andre nærliggende kulturminner, som for eksempel restene av den gamle bymuren – og forsvarsverk.

I forbindelse med fredningen, ble det presisert at området med Skansevaktens, Kriminalasylet/Slaveriet og Gevaldigerboligen, utgjør dette sammen et svært militærhistorisk kulturmiljø på Kalvskinnet.²⁹ Med sine nærliggende historiske bygninger som Tukthuset, Fattighuset, Thomas Angells stuer og andre sosiale og militære institusjoner, utgjør området rundt Skansevaktens en verdifull del av Trondheims kulturarv. Som en del av det historiske miljøet på Kalvskinnet/Ilevollen reflekterer Skansevaktens ikke bare fortiden, men også et samspill mellom ulike kulturelle og sosiale lag gjennom tidene. Disse kulturminnene og det gamle forsvarsverket står i dag med boliger, gater og parker rundt seg, og sammen så skaper de et levende og mangfoldig kulturmiljø rundt Skansevaktens.

3.3 Bygningsbeskrivelse

Skansevaktens kan ses på som en avslutning av Kongens gate der den ligger, mot forsvarsvollene og Ila kirke, eventuelt som starten av Kongens gate der den er det første huset i bebyggelsen inn mot Trondheim sentrum om man kommer inn til byen fra Ila.

Skansevaktens er tegnet av Theodor Broch, basert på arkitekt Ole Petter Riis Høeghs tegninger fra 1831.³⁰ Bygningen er i pusset tegl med valmtak, som en gang i tiden var i rødt tegl, noe nabobygningene enda har. I dag er Skansevaktens tak tekket i skifer, og selv om en istandsetting av taket skjedde på 1990-tallet, ble skiferen gjenbrukt.³¹ Det er derimot usikkert når den pussede teglen ble byttet ut med skifer.

²⁹ Statens kartverk, 2011

³⁰ Trøndelag Fylkeskommune, 2024

³¹ Sør-Trøndelag fylkeskommune, 1997

Bilde 3: Skansevakten sett fra Kongens gate, som viser fronten med smijersrekkverket. Foto: Rebecca Dillner, 16.04.2024

Bilde 3 viser bygningens flotte fasade, og det som tidligere tjente som inngang.³² Loggiaen er under en arkade av fem buer, laget av en imitert kvadermur som er inndelt. Dette står i kontrast til de ellers slette veggene på bygningen. Skansevakten er i dag malt i en rosa nyanse, med grå mur og imitert kvadermur på husets front. Mørtelen bygningen er murt opp med har blitt rehabilitert opp til flere ganger i bygningens levetid, men totalt sett er mørtelen i god stand.³³ Det er noen avskallinger på mørtelen, men tidligere bilder og beskrivelser av Skansevakten viser at dette er noe som har blitt fulgt nøye med på og utbedret jevnt over.

Skansevakten er bygget oppå en eldre slaveribygning av usikker dato, som i dag utgjør 1.etasje i fløyen mot Vollgata, altså gaten mellom Skansevakten og Ilakirken.³⁴ Bygningen hadde på påbyggingstidspunktet i 1837 ikke lenger formål som slaveri, men hadde heller innredet nevnte fløy som sykestue.³⁵ Adkomst til denne gamle slaverigningen var via Kriminalasylets gårds plass, altså mellom Skansevakten og dagens Justismuseum.³⁶ Noen av plantegningene til Skansevakten viser at det også er tegnet inn kasjotter på mørkeloftet. Da Skansevakten ble fredet i 1927 sto det i tillegg en én-etasjers trebygning som en forlengelse av sidefløyen, og det var også et gjerde mellom Skansevakten og Kriminalasylet/Slaveriet, nå

³² Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, den trønderske avdeling, 1954

³³ Sør-Trøndelag fylkeskommune, 1997

³⁴ Trøndelag Fylkeskommune, 2024

³⁵ Trøndelag Fylkeskommune, 2024

³⁶ Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, den trønderske avdeling, 1954

kjent som Justismuseumet.³⁷ Denne bygningen og gjerdet ble revet en gang mellom 1971 og 1981.³⁸ Mulig fordi den opprinnelige bruken av Kriminalasylet/Slaveriet begynte å legges ned på 1970-tallet, og området tilbygget sto på skulle brukes som noe annet.

Bilde 1 viser bygningen fra ukjent dato, men før terrenget ble senket. Bilde 2 viser bygningen slik den er i dag, med senket terreng og dobbeltløpende trapp, slik den har sett ut siden 1901. En studering av disse to bildene viser at det har skjedd en liten ytre endring i fjerning av to små vinduer og en pipe. Hvis vi ser bort fra senkningen av terrenget og ny trapp, er den største endringen fjerningen av en én-etasjers trebygning sett til høyre i bildet. Siden det siste bildet er i svart-hvitt, er det ikke mulig å avklare hvorvidt taket er tekket med tegl eller skifer på det som antageligvis er slutten av 1800-tallet. En videre sammenligning av disse bildene, viser også en endring på det nyeste bildet med 4 små takvinduer. Utover dette er bildene ganske like, og ved å iakttå det ytre, kan man konkludere med at bygningen har vært tilnærmet lik i utseende de siste hundre årene. Det må tillegges at de gamle bildene er i svart-hvitt, slik at om dagens rosa nyanse samstemmer med den gamle, er usikkert.

³⁷ Trøndelag Fylkeskommune, 2024

³⁸ Statens kartverk, 2011

Kapittel 4: Undersøkelse av fredning og kulturminneverdi

Vurdering av fredete historiske bygninger og kulturminner som Skansevakten, reiser ofte komplekse spørsmål om hvordan man kan balansere muligheten for å bevare den historiske sammenhengen med kravene til et moderne samfunn. Gjennom bruk av Riksantikvarens veileder for verdisetting og verdivekting, er det forsøkt å gi en vurdering av bygningens betydning og status som kulturminne. Dette har bidratt til å belyse de ulike aspektene ved Skansevakten, og hvordan den kan være en ressurs i dagens bybilde, samtidig som den skal ivaretas under fredningen den ligger under. Deretter vil jeg undersøke Skansevaktens kulturminneverdi og fredning hver for seg, før jeg vil ta for meg funnene i e-postintervjuet av forvaltningen.

4.1 Verdisetting av Skansevakten

Ved å undersøke hvordan fredningen av Skansevakten har påvirket kulturminneverdien og bruken av bygget, er det essensielt å se på de verdier og egenskaper som er knyttet til dette kulturminnet. I disse avsnittene om verdisetting vil jeg ta for meg punktene fra vedlegg 1. Av de ulike egenskapene knyttet til kulturminner som er presentert i bygningsanalysen, er det tre spesifikke aspekter som fremstår som særlig relevante å drøfte. Først vil jeg ta for meg autentisitet og opprinnelighet, deretter sammenheng og helhet, og til slutt anvendbarhet. Deretter vil jeg ta for meg verdivektingen fra vedlegg 2 i avsnitt 4.2.

4.1.1 Verdisetting- Autentisitet og opprinnelighet

Ordet autentisk brukes ofte ved analysering av gjenstander, og meningen bak ordet er at noe er ekte eller opprinnelig.³⁹ Ved å holde seg til originale materialer og byggemetoder fra 1830-tallet har Skansevakten bevart sin bygningsmessige autentisitet gjennom tidene. Dette bidrar til å opprettholde bygningens autentiske karakter, og skaper et slags vindu inn i fortidens bybilde. Skansevakten har beholdt sin kulturelle verdi som et typisk militært forsvarsverk fra sin tidsepoke. Det bidrar til å forsterke dens historiske integritet og gjør at bygningen står som et arkitektonisk og kulturelt symbol fra fortiden. Bevaringen av de originale strukturene og materialene gjenspeiler bygningens opprinnelige form, og i tillegg den historiske konteksten den er en del av.

³⁹ Christensen 2011: 210

4.1.2. Verdisetting- Sammenheng og helhet

For å forstå Skansevaktens betydning som et kulturminne, skal vi se på sammenhengen og helheten i forhold til det historiske miljøet og konteksten. Skansevakten har en strategisk plassering som en del av den gamle bymuren og portsystemet, hvor formålet har vært å overvåke og kontrollere innfartsveiene inn til byen. Den er en del av et større sammenhengende forsvarsverk som var en viktig del av byens sikkerhet og forsvar gjennom århundrene. Denne plasseringen gjør at bygningen ikke bare er et enkeltstående kulturminne, men en del av et større nettverk av forsvarsstrukturer som utgjør en helhetlig historisk kontekst.

Hvis vi ser på Skansevakten i dagens landskap, kan det fremdeles merkes tydelige spor av det historiske miljøet. Den første bygningen som møter deg, sammen med det åpne området i Ilevollen, gir en følelse av historisk kontinuitet og forbindelse med fortiden. Du kan kanskje ikke se nøyaktig hva det tidligere har vært, men man kan ane konturene av noe i restene i dagens landskap. Gjennom å oppleve dette landskapet kan man få en dypere forståelse for betydningen av Skansevakten som en del av det historiske miljøet. Det er ikke bare en statisk struktur, men en del av Trondheims gamle historie som fortsatt kan oppleves og utforskes i dagens moderne samfunn.

4.1.3. Verdisetting- Anvendbarhet

Gjennom fredningsbestemmelsen, er det lagt begrensninger på hva bygget kan brukes til, grunnet blant annet krav til utforming. Gitt den historiske bakgrunnen og sitt historiske miljø, kan det være naturlig å tenke på en anvendelse til kulturformål, for eksempel som et museum eller lignende. I det historiske miljøet Skansevakten befinner seg, er for eksempel naboen Kriminalasylet/Slaveriet omgjort til Justismuseet. I nyere tid har også et gammelt sykehuskompleks etablert på 1700-tallet blitt omgjort som en utvidet del av Justismuseet. Dette viser at det er rom og mulighet for å inkludere flere bygninger fra kulturmiljøet inn i dagens kulturliv.

Nåværende bruk som atelier, er på den ene side fint da bygningen brukes, på den andre siden er et historisk viktig bygg utilgjengelig for allmennheten. Selv om bygningen er i bruk, kommer det ikke frem i hvor stor grad, eller hvordan dette holder bygningen levende. Et atelier kan være stort – eller lite, og det sier ikke noe om den totale bruken av bygget. Hvis en

del av bygningen leies ut, hva er muligheten for resterende delene? Å gjøre noen aktuelle bruksendringer kan øke bruksverdien, men samtidig kan det påvirke bygningens autentisitet og opprinnelighet. I utgangspunktet er en fredning ment for å vare evig, men er tiltakene veldig omfattende vil ikke en vanlig dispensasjonsbestemmelse være nok.⁴⁰ Verst tenkelige utfall er da om det skal skje en avfredning, som for eksempel var tilfellet med Brattørbrua i Trondheim, grunnet hensyn til trafikkavvikling.⁴¹

Sannsynligheten for en avfredning er lav, men skulle det være aktuelt; hva er verst av en avfredning og et kulturminne som står tomt? Det er heller ønskelig å finne kreative løsninger som respekterer fredningsbestemmelsene samtidig som bygningen kan få en passende funksjon i samfunnet. For eksempel kan Skansevakten brukes til kulturelle arrangementer, utstillinger eller tilgjengelige kunstneriske formål, som bidrar til å skape liv i bygningen og levedegjøre dens historie for Trondheims innbyggere og besøkende. Historien viser at bygningen har tilpasset seg opp til flere ganger, men uansett bruksformål i dag er det viktig at bygningen holdes i bruk. Det at en fredet bygning har en aktiv funksjon, betyr ofte at den vedlikeholdes i større grad enn om den hadde stått helt tom.

4.2 Verdivekting av Skansevakten

Verdivekting er et viktig verktøy i registreringen og vurderingen av kulturminner. En vurdering av verdienes størrelse og betydning hjelper oss til å avgjøre viktigheten av dem.⁴² Disse verdiene er blant annet hvilke faser, virksomheter, hendelser eller personer som er knyttet til kulturminnet. Denne vurderingsprosessen er ikke uten utfordringer, da den innebærer subjektive skjønnsvurderinger og avveininger mellom ulike hensyn.⁴³

Verdivektingen er en fortsettelse på verdisettingen, som begge er fra Riksantikvarens veileder, men allikevel skaper rom for skjønnsmessige vurderinger i bygningsanalysen. I vedlegg 2 er elementene i Skansevakten verdivektet, og til drøftingen er det valgt ut fire elementer.

4.2.1 Verdivekting – med særlig betydning for historien

Verdivektingen av «*kulturminnet representerer faser med særlig betydning for historien/utviklingen*», er vurdert til svært stor verdi. Skansevakten har vært en viktig del av

⁴⁰ Kahn 2023: 382

⁴¹ Kahn 2023: 382

⁴² Riksantikvaren 2024b

⁴³ Riksantikvaren 2024b

Trondheims historie og har vært vitne til viktige hendelser og utviklingsfaser gjennom tidene. Bygningens har som en del av et forsvarsverk og vaktbygning, vært av stor betydning. Totalt sett har den oppfylt formål som fengsel, militært kontor – og bolig, vaktbygning, base for brigademusikk, utdanningsformål og nå brukes den til kunstformål.

Skansevakten inngår i et kulturmiljø, og har sammen med nabobygningen Kriminalasylet/Slaveriet, vært virksom som fengsel. For eksempel kan tiden som fengsel kan dokumenteres gjennom plantegninger, brev og andre historiske dokumenter. Hendelser og begivenheter som har funnet sted ved eller i nærheten av Skansevakten, har bidratt til å forme byens historie. Denne bygningen har vært allsidig brukt, og tilpasningsdyktig gjennom årene. Det vektet derfor «stor verdi» i kategorien som er knyttet til «*virksomheter med særlig betydning for historien*». Bygningen representerer ikke bare en fase med særlig betydning for byens forsvarshistorie, men har også en kulturell, administrativ og utdanningsmessig utvikling. Dette gjør at kulturminneverdien strekker seg utover sin rolle som et forsvarsverk, fordi den representerer en lang og rik historie. *Faser og virksomheter* fra vedlegg 2 vektet ulikt, da det vurderes at virksomhetene i seg selv har et mindre omfang, enn de historiske fasene som Skansevakten har vært en del av.

4.2.2 Verdivektning – Alder, type og juridiske virkemidler på nasjonalt plan

Kulturminnets *alder og type utløser juridiske virkemidler* på nasjonalt plan, og denne verdien er vurdert til å inneha en svært stor verdi. Som et kulturminne som er omfattet av nasjonale lovbestemmelser for bevaring og vern, er Skansevakten av stor juridisk betydning. Den må behandles i samsvar med gjeldende regelverk for kulturminnevern, i hovedsak kulturminneloven. Skansevakten er dermed under beskyttende tiltak for å sikre dens bevaring for fremtidige generasjoner, fordi den er en representasjon av forsvarsbygg fra 1800-tallet, og dermed en viktig del av den historiske og arkitektoniske arven fra sin periode.

Dette knyttes videre til verdivurderingen av Skansevaktens *arkitektoniske og arkitekturhistoriske verdi*, som er av svært stor betydning. Bygningen er en viktig del av Trondheims bygningshistorie, men og som en viktig bygning nasjonalt. Den utformede planleggingen gjort av Theodor Broch, basert på arkitekt Riis Høegs tegninger, viser en særegen ingeniørkunst og byggteknikk fra den perioden. Bygningskonstruksjonen gjør Skansevakten til et godt eksempel på norsk militærarkitektur, og den er en verdifull del av nasjonens bygningsarv.

4.3 Kulturminneverdi

Kulturminneverdi kan defineres som bestående av kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og bruksverdi. Dette er en kort definisjon, men går man inn i det, åpner det seg fort at det ligger mye bak begrepene. Kulturminneverdi inkluderer de historiske, kulturelle og sosiale betydningene av steder, bygninger og objekter som er bærere av fortidens arv. Det handler altså om den symbolske og følelsesmessige tilknytningen mennesker har til dem.

Kulturminneverdi er verken universell eller statisk, men heller dynamisk og kontekstuell. Den er altså ikke et fastsatt konsept, men heller en variabel som forandrer seg over tid. Det som blir betraktet som verdifullt i dag, kan bli sett på helt annerledes om hundre år, og det som ikke ble betraktet som verdifullt nok for hundre år siden, er tapt for oss i dag. Vi kan se på stavkirker som et raskt eksempel. For rundt 100 år siden var det langt flere stavkirker i Norge enn det er i dag, men de ble sett på som ordinære og utdaterte bygninger i landskapet. Mange av kirkene har blitt utbyttet med større og mer moderne kirker, som var en naturlig utvikling på den tiden, og som var lovpålagt med plass til minimum 1/3 av kirkegjengerne. I dag anser mange stavkirker som unike og uerstattelige kulturminner, som skal bevares både for nåtid og fremtid.

I 1947 ble det sendt en del brev mellom Trondheims havnestyre og foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, med kopi til Riksantikvaren. Anledningen var søknad om anlegg av fergehavn rett ved restene av vollene til forsvarsverket. Det blir lagt frem at den siste rest av Trondheims gamle forsvarsverker i dette området er av så stor historisk interesse at ethvert inngrep i dette anlegg må unngås.⁴⁴ Selv om dette ikke kan knyttes direkte til selve bygningen, står ikke bygningen i alene et vakuum, men er heller en del av det miljøet den befinner seg i. Opplevelsesverdi er en del av kulturminneverdien, og opprinnelig var denne bygningen hovedvaken i dette anlegget. Brevet understreker videre at hvis en fergehavn skulle bli anlagt, med tilhørende adkomstvei, vil det sørge for at helhetsvirkningen for området går tapt.⁴⁵ Helhetlige vurderinger er helt i tråd med kulturminneverdiene, og i kulturminnevernet. Hvis kulturminnene inngår i en større helhet, er det muligheter for å frede som et kulturmiljø eller som et anlegg.

⁴⁴ Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, den trønderske avdeling, 1947

⁴⁵ Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, den trønderske avdeling, 1947

Forståelsen av kulturminneverdi er knyttet til samfunnets verdier, perspektiver og behov. Den er et resultat av komplekse samspill mellom kulturelle, historiske, sosiale og økonomiske faktorer som former vår oppfatning av hva som er verdifullt å bevare. Dermed må man være åpen for å revurdere og utfordre eksisterende oppfatninger av kulturminneverdi, og å anerkjenne dens situasjonsbestemte natur. For å kunne holde tritt med disse faktorene, trenger forvaltningen å ha en oversikt over fredete og verneverdige bygninger, som SEFRAK. Selv om Skansevakten er fredet, står den ikke oppført på SEFRAK-listen. Mange av nabobyggene er oppført på denne listen, men Skansevakten har ikke kommet med. Det kan være at det er en ren forglemmelse. Allikevel er bygningen fulgt med av forvaltningen, gjennom blant annet oppføringen i Askeladden og tinglysningen knyttet til bygningen.

Eierskapet til og bruken av Skansevakten spiller en vesentlig rolle i å forme dens kulturminneverdi. Eiere kan påvirke beslutninger om restaurering, vedlikehold og tilpasning av bygningen, som igjen kan ha konsekvenser for dens autentisitet og opprinnelighet. Samtidig kan bruken av bygningen, uansett om det er atelier, kontor, eller museum, påvirke publikums tilgang til bygget og opplevelsen av dens historiske betydning. Selv om deler av bygget er nå i bruk av et kunstnerpar, er det bak lukkede dører. Det er derfor en begrenset opplevelsesverdi knyttet til innsiden av bygningen, som igjen påvirker kulturminneverdien.

Vern gjennom bruk bygger på at kulturminner er stort sett lettere å bevare om de er i aktiv bruk, og i mange tilfeller må det dermed tilrettelegges for ny bruk.⁴⁶ Videre kan vedlikehold av Skansevakten være avgjørende for å bevare en del av dens kulturminneverdi på lang sikt. Vedlikehold kan bidra til å bevare bygningens autentisitet og opprinnelighet, samtidig som det er et tiltak som kan beskytte mot forfall og ødeleggelse. Et viktig moment er at bygningen har så langt blitt fulgt opp og vedlikeholdt, det ytre er nesten identisk med utseende fra fredningen og fra oppføringstidspunktet i 1837. Hvis en tilrettelegging for ny bruk går på akkord med dette, kan bygningens kulturminneverdi direkte skades. Hittil er fredningsformålet fortsatt til stede i bygningen, og dermed kan det sies at kulturminneverdien er fortsatt sterk.

⁴⁶ Christensen 2011: 188

4.4 Fredning og bevaring

Fredning av kulturminner er en viktig del av bevaringsarbeidet, og som nevnt innledningsvis er det en juridisk prosess som innebærer offisiell beskyttelse av kulturminner og historiske bygninger mot uønskede endringer eller ødeleggelser. Med andre ord, et verktøy for å kunne bevare for fremtiden og kommende generasjoner.

Skansevakten ble vedtaksfredet allerede i 1927, slik som mange bygg i dets nabolag, men også mange på nasjonalt nivå under disse såkalte fredningsbølgene. Målet er at det fredes, men det er like viktig å undersøke formålet med fredningen.⁴⁷ Altså det å forstå bakgrunnen er et viktig element i å forstå hvorfor det er fredet i utgangspunktet. Dette er særlig viktig i forbindelse med dispensasjonsvurderinger, hvor kulturminneloven §15a tar for seg unntak som ikke innebærer vesentlige inngrep i det fredet kulturminnet.⁴⁸ Fredningen legger naturligvis noen begrensninger på hva som er mulig av inngrep, men med en god og saklig begrunnelse, er det mulig å søke dispensasjon med hjemmel i lovverket. Dette kan være eksempler som hvis Skansevakten skal få et annet formål, for eksempel boligformål, da er det visse moderne krav som må oppfylles, og en dispensasjonssøknad vil ta sikte på å utrede om det er mulig innenfor mulighetene av fredningen. Et annet eksempel er om det skulle ha blitt etablert et museum i bygget, da er det enda flere generelle hensyn som brukervennlighet, rømningsveier og tilsvarende, som må tas med i vurderingen. Dispensasjonssøknader er omfattende, og de tiltakene som kan bli godkjent, legger ofte føringer på materialbruk, teknikker og utforming, som kan ende opp med å bli kostbart for tiltakshaver.

Fredningen av Skansevakten av 1927 omfatter flere viktige elementer som må nevnes. Vaktstuens eksteriør og interiør, og inkluderer hovedelementer som planløsning, konstruksjon, materialbruk og overflatebehandling, samt detaljer som vinder, dører, gerikter, listverk, ildsteder og fast inventar.⁴⁹ Dette kommer frem av tinglysningen datert 20.januar 2011, og tar for seg presiseringen av fredningsvedtaket datert 23.april 1927. Fredningen er bindende fra vedtaket fattes uansett om det er tinglyst eller ikke, men kulturminneloven §22 nr.5 sier at vedtak etter §§ 6, 15, 19 og 20 skal tinglyses.⁵⁰ Tinglysningen av Skansevaktens fredning er datert 2011, selv om selve fredningen skjedde 1927, og dette kan forklares med at

⁴⁷ Kahn 2023: 322

⁴⁸ Kahn 2023: 322

⁴⁹ Statens kartverk, 2011

⁵⁰ Kahn 2023: 323

frem til dette tidspunktet var bygget eid av NTNU og skulle gjøres klart for salg. Siden Skansevakten ble først eid av forsvaret, deretter NTNU, og skulle selges på det åpne markedet, sier kulturminneloven at fredningen skal tinglyses. En av grunnene til tinglysning er så viktig er at nye eiere skal være klar over fredningsvedtaket, og et slikt dokument vil være med i et salg, slik at man er sikker på at de nye eierne er klar over forholdene på eiendommen.⁵¹

Videre omfatter fredningen også lagrede bygningsdeler, som dører, vinduer og demonterte ovner, der slike finnes.⁵² I tillegg til å fastsette hvilke deler av bygningen som er omfattet av fredningen, angir fredningsvedtaket også visse restriksjoner og forpliktelser som eierne må følge for å sikre at Skansevakten blir bevart i samsvar med sine kulturhistoriske verdier. Selve formålet med denne fredningen, er å bevare bygget som et arkitektur-, bygnings- og kulturhistorisk viktig eksempel på militære vaktbygninger fra første halvdel av 1800-tallet.⁵³ For Skansevakten inkluderer fredningsvedtaket også bestemmelser om hvordan vedlikehold, restaurering og eventuelle endringer skal håndteres. Dette kan innebære krav om å bruke autentiske materialer og teknikker som er i tråd med bygningens opprinnelige design og konstruksjon.

4.5 E-postintervju

Supplerende e-postintervju av fylkeskommunen.⁵⁴ Dette for å få forvaltningens perspektiv på Skansevaktens fredning og kulturminneverdi. Spørsmålene ble kortfattet formulert, med sikte på å oppnå korte, konsise og informative svar, for å berike forståelsen av Skansevaktens verdimessige bakgrunn.

-Hvilke muligheter gir fredningsstatusen til Skansevakten?

«Det avhenger litt av hvilke typer muligheter du mener. For en privat eier vil det åpne for å bli tilskuddsberettiget, at en kan søke om tilskudd etter post 71. Skansevakten eies av et firma, så det bortfaller. Om en tenker mulighet innen bruk, prøver vi å veilede eiere om å tilpasse bruken til objektet, men også fredete bygninger/eiendommer er gjenstander for transformasjon, for eksempel. Tenker en innenfor det historiske segmentet, er de fredete

⁵¹ Kahn 2023: 323

⁵² Statens kartverk, 2011

⁵³ Statens kartverk, 2011

⁵⁴ Epost-korrespondanse, Trøndelag Fylkeskommune, 07-08.05.2024

bygningene det ypperste vi har, de er identitetsskapere, og vitner om steders og byers utvikling. Historiske bygninger har høy status i folks bevissthet, ofte omtalt som ærverdige.»

-Hvordan vurderer dere kulturminneverdien til Skansevakten?

«Et enkelt svar – Skansevakten har nasjonal kulturminneverdi.»

«Vi har ikke gjort noen vurdering av verneverdi nå – det ble gjort da det ble fredet i 1927, samt i forbindelse med fredningsgjennomgangen da presiseringsdokumentet ble utarbeidet, gjort for alle fredninger fredet før 1978 og den nye loven kom. Dette var jo en annen tid, da de plukket ut de viktigste historiske og arkitektoniske objektene eller anleggene. På disse første fredningene plukket de fra øverste hylle kan man si. Bygninger og anlegg ble fredet i lister, to i 1923, en i 1924, en i 1927, så på 40-tallet. I forkant var det den antikvariske bygningsnemnd som laget en liten beskrivelse, som er vår rettesnor i dag til hvorfor de ble fredet. Du ser det i presiseringsdokumentet som er blant dokumentene du fikk fra meg. Skansevakten representerer militære anlegg og mange av fredningene i 1927 ble gjort i Trondheim by. Dens funksjon og arkitektur er trykket frem i presiseringen. Vi vurderer innenfor disse rammene og legger ikke til noe ut over dette.»

4.5.1 Funn fra intervju

Basert på funnene i e-postintervjuet med Trøndelag Fylkeskommune, kan vi se at fredningsstatusen til Skansevakten åpner opp for en rekke muligheter, selv om den for øyeblikket eies av et firma og dermed ikke er tilskuddsberettiget på samme måte som for en privat eier. Fredningsstatusen gir likevel en viktig beskyttelse av bygningens historiske og arkitektoniske verdier, samtidig som den tillater tilpasning og transformasjon innenfor visse rammer. Dette viser den dynamiske og situasjonsbestemte naturen til kulturminneverdien, samt behovet for å tilpasse seg endrete samfunnsbehov og bruksmønstre.

Når det gjelder vurderingen av kulturminneverdien til Skansevakten, bekrefter fylkeskommunen dens nasjonale betydning som et viktig historisk og arkitektonisk objekt. Bygningen ble fredet allerede i 1927 som en del av en omfattende fredningsbølge, hvor utvalgte bygninger og anlegg ble valgt ut for å representere det beste av Norges historie og arkitektur. Dens militære funksjon og karakteristiske arkitektur ble spesielt vektlagt i den opprinnelige vurderingen av dens kulturminneverdi.

Kapittel 5: Konklusjon og refleksjon

Gjennom denne oppgaven har Skansevakten gjennomgått en analyse og undersøkelse, med fokus på fredning, verdisetting og kulturminneverdi. Dette er også viktig for å forstå bygningens betydning, og dens rolle i Trondheims historie og kulturarv. Det har blitt brukt bygningsanalyse, skriftlige dokumenter og et supplerende e-postintervju, for å kunne undersøke og belyse dette.

Problemstillingen denne oppgaven har tatt sikte på å besvare er: «Hvordan har fredningen av Skansevakten, påvirket kulturminneverdien og bruken av bygget?»

Undersøkelsene som er gjort rundt Skansevaktens fredning og verdisetting, har gitt en innsikt i hvordan bygningen blir vurdert som et kulturminne. Riksantikvarens veileder for verdisetting og verdivekting har bidratt til å blant annet belyse Skansevaktens autentisitet, sammenheng med omgivelsene og dens potensiale for bruk. Funn fra de skriftlige kildene, sammen med svar fra e-postintervjuet, understreker betydningen av Skansevaktens fredningsstatus når det gjelder dens kulturminneverdi og bruken av bygget. Fredningen har spilt en sentral rolle i å bevare bygningens historiske og arkitektoniske verdier, samtidig som det fortsatt er muligheter for tilpasning og endring i tråd med dagens behov. Dette betyr at fredningen har hatt en positiv effekt på å fremheve Skansevaktens nasjonale kulturminneverdi og sikre dens bærekraftige forvaltning.

Kulturminneverdi er et komplekst begrep som påvirkes av dynamiske faktorer. Ved å følge Riksantikvarens veileder for verdisetting og verdivekting, er det gitt en systematisk tilnærming til denne vurderingsprosessen. Imidlertid er det viktig å erkjenne at dette i grunn baserer seg på en subjektiv vurdering. For eksempel, ved avgjørelse om verdiene til kulturminnet er knyttet til virksomheter med særlig betydning for historien er av «svært stor verdi» eller «stor verdi», kan vektingen variere. Vurderingen av virksomhetenes betydning for historien kan påvirkes av individets perspektiv og egne historiske tolkninger. Hvem som tolker verdiene, og hvilken bakgrunn de har, er en viktig del av vurderingene som er gjort. Det vil til og med være noen sprik i de faglige skjønnsvurderingene i forvaltningen, men å ta i bruk en standardisert veileder kan hjelpe til å holde vurderingene noenlunde like. Denne verdivektingen viser at Skansevakten er vurdert som en uerstattelig del av Trondheims historie og kulturarv, og dens betydning strekker seg utover sine fysiske grenser.

Selv om fredningen gir en viktig juridisk beskyttelse av Skansevaktens, er det viktig å erkjenne at fredningen alene ikke er tilstrekkelig for å sikre bevaring og relevans. Samspillet mellom fredning, bruk og vedlikehold er avgjørende for å bevare bygningens kulturminneverdi og sikre dens relevans som en levende del av Trondheims kulturelle landskap. Fredningen i seg selv setter også begrensninger for endringer og tilpasninger, men det er viktig å erkjenne at dette er nødvendig for å bevare bygningens autenticitet og opprinnelighet. Enhver tilpasning må derfor vurderes nøye for å sikre at det ikke går på akkord med Skansevaktens kulturminneverdi.

Bygningen representerer ikke bare en autentisk arkitektonisk arv fra 1830-tallet, men den fungerer også som et symbol på Trondheims gamle byhistorie – og militærhistorie. Skansevaktens representerer dermed en verdifull del av byens kulturarv. I tillegg står den i et kulturmiljø, hvor bygningens betydning kommer sterkt frem i kontekst av sine naboer. I lys av dette blir det tydelig at Skansevaktens kulturminneverdi er nært knyttet til fredningen, og hvordan denne prosessen legger føringer for dens bevaring og bruk. Eierskap, bruk og vedlikehold av bygningen må sees i sammenheng med dens fredningsstatus, og det lokale kulturmiljø av fredete bygninger i området bidrar til å styrke dens verdi som en del av byens historiske arv.

Funn fra både skriftlige kilder og e-postintervjuet av forvaltningen, understreker at Skansevaktens militære funksjon og karakteristiske arkitektur ble spesielt vektlagt i den opprinnelige vurderingen av dens kulturminneverdi. Fredningen har ikke tatt noe vekk fra denne verdien, og selv om det har lagt noen begrensninger på bruk, er det ikke umulig å kunne skape en levende bygning i dagens samfunn. Det må uansett være en fortsettelse med å utforske og utfordre eksisterende oppfatninger av Skansevaktens kulturminneverdi, og å anerkjenne den dynamiske og kontekstuelle naturen av denne verdien. Gjennom tilstrekkelig vern, opplysning av historien og informasjon til eiere og brukere, kan vi sikre at Skansevaktens forblir et verdifullt og levende kulturminne for nåtidige og fremtidige generasjoner.

Litteraturliste:

Bratberg, T. (2008). *Trondheim Byleksikon* (2.utg.). Kunnskapsforlaget.

Christensen, A. L. (2011). *Kunsten å bevare*. Pax Forlag.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg., 3.oppl.). Gyldendal.

Kahn, M. H. (2023). *Lærebok i kulturminnerett* (2.utg.). Fagbokforlaget.

Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.

Skriftlige kilder:

Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, den trønderske avdeling. (1954, 18. februar). Kongens gt. 95 og 97. Trondheim [Digitalisert brev]. Riksantikvarens arkiv.

Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, den trønderske avdeling. (1947, 24. oktober). Brev til Riksantikvaren og Trondheims Havnestyre [Digitalisert brev]. Riksantikvarens arkiv. Dok.nr. 498-13-47.

Trøndelag Fylkeskommune. (2024, 18.april). E-postkommunikasjon vedrørende Skansevakten. [E-postmelding]. Inneholder utfyllende beskrivelser av Skansevakten fra Askeladden (ID: 87598-1).

Statens Kartverk. (2011). Presisering av fredningsvedtak datert 23.april 1927 for Skansevakten, Kongens gate 97, gnr. 403, bnr. 232, Trondheim kommune. [Tinglyst 20.01.11, Dok.nr. 51465]. Mottatt via e-post fra Trøndelag Fylkeskommune [18.april 2024].

Sør-Trøndelag fylkeskommune. 1997. 09. desember). Brev til NTNU Teknisk avd, Bygningsseksjonen. Riksantikvarens arkiv, arkivkode: bf-324, saksnr. 97/5252-1

Nettkilder:

Alm, E. (2023, 02 februar). *På Galgeberget*. SPOR magasin.

<https://spormagasinet.no/2023/02/pa-galgeberget/>

Justismuseet. Hentet 19.april 2024. (2021). Den historiske bygningsmassen på Kalvskinnet.

<https://justismuseet.no/den-historiske-bygningsmassen-pa-kalvskinnet/>

Kulturminneloven. (1978). Lov om kulturminner. (LOV-1978-06-09-50). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50> hentet 20.04.24

Riksantikvaren (2023, 28. februar). *Ordlister med ordforklaringer – bokmål*.

<https://riksantikvaren.no/ordlister-med-ordforklaringer-bokmal/>

Riksantikvaren (2024a, 4.april). *Kart- og datatjenester*.

<https://riksantikvaren.no/arkiver/karttjenester/>

Riksantikvaren (2024b, 01. mars). *Om kulturmiljøforvaltningen*.

<https://riksantikvaren.no/om-kulturminneforvaltningen/>

Riksantikvaren (2024c, 31. januar). *SEFRAK-registeret*.

<https://riksantikvaren.no/les-om/sefrak/>

Riksantikvaren (u.å.-a). *Veileder til ansvarsforskriften*. Hentet 22.april 2024 fra

<https://riksantikvaren.no/veileder/ansvarsforskriften/>

Riksantikvaren (u.å.-b). *Verdisetting og verdivekting av kulturminner*. Hentet 14.april 2024 fra

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/verdisetting-og-verdivekting-av-kulturminner#section6>

Kart:

Kartverket (1830), *Amtskartsamling Sør-Trøndelag, Kobberstikk* [Kart]. Hentet 28.april 2024 fra <https://www.kartverket.no/om-kartverket/historie/historiske-kart/kart/#id=2843>

Trondheim Kommune.(u.å.) *Kulturminnekartet, Kongens gate 97*. [Kart]. Hentet 28.april2024 Fra <https://kart5.nois.no/trondheim/Content/Main.aspx?layout=trondheim&time=638483841995857739&vwr=asv>

Hvilke verdier kan vi knytte til kulturminnet?	
- Kunnskapsverdier	Historisk innsikt, kulturell forståelse og lokal historie.
- Opplevelsesverdier	Emosjonelle reaksjoner, estetisk tilfredstillelse og historisk miljø.
- Bruksverdier	Økonomisk potensial, pedagogisk nytte.
Hvilke egenskaper kjennetegner kulturminnet?	
- Alder, tidsdybde og kontinuitet	Skansevakten bærer på over 180 års historie, uten synlige endringer på fasade eller bygningen for øvrig.
- Autentisitet og opprinnelighet	Autentisiteten er beholdt, gjennom bruken av originale materialer og byggemetoder som går tilbake til oppføringen på 1830-tallet. Integritet fra sin tidsepoke.
- Mangfold og variasjon	Skansevakten bærer preg av flere arkitektoniske stilarter, inkludert elementer fra empirestilen, nyklassisisme og tradisjonell norsk byggeskikk fra 1800-tallet. Dens lange historie har vært formet av perioder med militær bruk, samt senere tilpasninger og restaureringer som har satt sitt preg på bygningens karakter.
- Sammenheng og helhet	Opprinnelig militært. Del av den gamle bymuren og portsystemet. Strategisk beliggenhet for å overvåke og kontrollere innfartsveiene til byen. I tillegg til en forsvar/kontroll-posisjon gjennom ulike epoker, har bygget vært tilknyttet bygningen «Slaveriet», i bygningen bak. Disse to byggene står i stil. Spor i dagens landskap.
- Dynamikk og endring	Det har vært flere runder med restaurering og noe endring gjennom årene. Senkning av terreng foran inngangen, og fikk da en dobbeltløpet trapp i stedet. Ellers er det ikke store synlige endringer etter fredningen av 1927.
- Brudd og kontrast	Den skiller seg ut fra de omkringliggende bygningene i dagens bymiljø. Gjennom sin struktur og strategiske plassering, står den som et symbol på forsvars/fengselshistorie i området. I dag står Skansevakten i kontrast til den omkringliggende bebyggelsen.
- Lesbarhet og tydelighet	Sett fra kongens gate er Skansevaktens beliggenhet og arkitektur svært synlig, men lite informativt, med et anonymt skilt på trappa. Sett fra Ilen kirke, kan Skansevakten ses i sammenheng med Slaveriet. Denne vinkelen gir en bedre historisk fortelling og kontekst til Skansevakten.
- Egnethet	Basert på ytre observasjon virker Skansevakten å ha betydelig potensial med tanke på dens størrelse og struktur. Boligformål er tvilsomt, men er heller egnet som lokale for kontorer, arrangementer, utstillinger eller møteplasser av ymse slag.
- Anvendbarhet	Potensiale for museum, kulturformål eller div offentlige formål. Tilpasninger kan være nødvendige for å oppfylle moderne krav og behov.
- Sårbarhet og tålegrenser	Bygget kan være sårbar for inngrep og endringer på grunn av sin historiske betydning og kulturminneverdi, men kan også ha høye tålegrenser med riktig forvaltning og vern.
- Interaksjon natur-kultur	Militært strategisk plassert ved gammel byport. Opprinnelige forsvarsvoller er fjernet, vei og kirke er anlagt over stedet. I dag står bygget som en inngang til bebyggelsen i Trondheim by, med gate på en side, park på en annen og et gammelt slaveri omgjort til museum. Parker i området rundt.
Hva kjennetegner kulturminnet sammenlignet med andre kulturminner?	
- Opprinnelig sjeldent, sjeldent ved tilfeldig eller planmessig utvalg	Skansevakten er sjelden fordi det er blant den siste resten av byporten og er tilknyttet restene av vollene på hver av byggets sider. Det har overlevd forfall, krig og urbanisering, uten store endringer.
- Representativt for noe som er vanlig nå eller noe som var vanlig før	Dette kan betraktes som et representativt eksempel på militære installasjoner og forsvarsstrukturer som var vanlige i den perioden Skansevakten ble bygget. Som et forsvarsverk er det et godt eksempel på arkitektonisk og strategisk design som var utbredt i sin tid.

Vedlegg 2 - Verdivekting

Vi vektet verdiene	Liten verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
- Kulturminnet representerer faser med særlig betydning for historien/utviklingen				X
- Kulturminnet er knyttet til virksomheter med særlig betydning for historien			X	
- Kulturminnet er knyttet til hendelser eller begivenheter med særlig betydning for historien			X	
- Kulturminnet er knyttet til personer med særlig betydning for historien			X	
- Kulturminnet er av særlig betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	X			
- Kulturminnet har særlig arkitektonisk og arkitekturhistorisk verdi				X
- Kulturminnet har særlig betydning som kilde til historien der det finnes få eller ingen skriftlige kilder		X		
- Kulturminnet har særlig betydning som ressurs for lokal utvikling og verdiskaping			X	
- Kulturminnets alder og type utløser juridiske virkemidler på nasjonalt plan , se kulturminneloven				X

(Vedlegg 1 og 2, fra Riksantikvaren, tilpassede dimensjoner på veilederen)